

KOINONIA

*A Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének
teológiai folyóirata*

SZERKESZTI: Gémes István

2008. Pünkösöd

72. szám

TARTALOM

Kiss Jenő: Az evangélium hirdetése és az anyanyelv	1
Dawkins istene (ford.)	6
Pósfay György: Személyes egyháztörténet II.	7
„Modern” stratégia?	11
Gémes István: Ajánlólevél	12
Ritter Lajos: 50 év – 1956-2006 antológia	15
KOINONIA tartalomjegyzék – 1958-2008	17

„A Szentlélek kétféleképpen közli magát az emberekkel. a) A Szentlélek különféle ajándékokban, <kegyelmi ajándékokban>, karizmákban részesíti az embereket. V.ö. 1Kor 12,4: A kegyelmi ajándékokban különbség van, de ugyanaz a Lélek. Ezekkel az ajándékokkal a Szentlélek eszközökké tesz embereket, akár egy bizonyos célra, akár egy különös szolgálatra. Ezeket az ajándékokat Dévai Mátyás <nem üdvözítő ajándékoknak> nevezi. b) A Szentlélek kitölti magát, közli magát az emberekkel. Ilyenkor a Szentlélek <adományában> részesülnek az emberek, <veszik> a Szentlelket, megtelnek Szentlélekkel. Erre vonatkoznak ezek az ótestamentombeli ígéretetek: Ez. 36,26: ...új Lelket adok belétek...; Joél 2,28: kiöntöm Lelkemet minden testre. Csel. 2,38: ...veszitek a Szentlélek ajándékát. Róm. 5,17-ben így: a kegyelem és az igazság ajándéka. A Szentléleknek ezt az ajándékát Dévai Mátyás <üdvözítő ajándéknak> nevezi.”

(Dr.Sólyom Jenő: Hiszem – tudom, Bp.1994)

Szerkesztőség és kiadóhivatal: D-70184 Stuttgart, Gänsheidestr. 9
Tel. 0711/23-49-529 – Fax: 0711/23-49-530
E-Mail: istvan.gemes@freenet.de

Kiss Jenő:

Az evangélium hirdetése és az anyanyelv¹

I. A témakörrel, amely szerteágazó, izgalmas, egyszersmind fontos, teológiai képzettség nélkül, tehát a laikus szemszögéből kiindulva fogalmazok meg – a hangosan gondolkodás jegyében – néhány gondolatot és vetek föl kérdéseket. Magam hivatásszerűen a nyelvvel foglalkozom, ezért figyelmemet elsősorban nyelvi kérdésekre irányítom. (A teológus szemszögéből közelítve Gémes István fogalmazott meg értékes gondolatokat a nyelvről: „Isten elsődleges ajándéka”: Koinonia 1994, 39. szám, 1–8.)

A témakörben megkerülhetetlen központi fogalmak a következők: az evangélium, az igehirdetés/igehirdetők, az igehallgatás/igehallgatók és a nyelv. Az utóbbi három teljes mértékben az emberhez kötődik: ember nélkül egyik sincs. A vázlatos előadásban elsősorban az igehirdetésről és a nyelvi vonatkozásokról esik szó. Mégpedig a nehézségek, az akadályozó tényezők felől közelítve.

Az ember (a homo sapiens) az élővilág kitüntetett szerepkörű és fontosságú, páratlan egyede, akit több adottsága is kiemel a többi közül. Ugyanis az ember kizárólagos adottsága a gondolkodás, az önreflexió, vagyis képes saját cselekedeteinek következményeit racionálisan és erkölcsileg is megítélni, van lelki világa, s nem utolsósorban képes a tagolt beszédre és annak megértésére. Ember nélkül nincsen nyelv, de nyelv nélkül sincs emberi élet. Heidegger kifejezésével élve az emberre a „nyelvbefoglaltság” állapota jellemző. Az ember tehát „nyelvi létező”, Sütő András szavaival: „Nyelvéből kiesve létének kereteiből is kiesik az ember”. Az ember nyelvi létezőként való értelmezése a jelen összefüggésben azért is hangsúlyozandó, mert az Evangélium megismerésének egyetlen lehetőségét a nyelv adja. Szokás ugyan azt mondani, hogy a természet nagyszerűsége hitre ébreszthet, mert benne Isten működésének, a Teremtésnek a tényei láthatók, ám csupán a természet fürkészéséből, vizsgálatából nem következtethetünk sem a bűnbocsánatra, sem a megváltásra. Az Ige testté létezésének szükségzerű nyelvi vonatkozása is van. A Kinyilatkoztatás nélkül, amely a nyelvet vette igénybe, ill. nyelvi eszközöket is igénybe vett, bármely, a transzcendenciára vonatkozó elképzelés merő spekuláció, fantazmagória volna. Jézus emberi nyelvvvel (szavakkal, kifejezésekkel, példázatokkal, hasonlatokkal) adott hírt a „másik világ”-ról, így tette felfoghatóvá azt.

II. A tapasztalat egyértelműen azt mutatja, hogy az igehirdetés nehéz mesterség, az igehirdetőnek ugyanis nehézségek sorával kell lépten-nyomon szembesülnie. Illyés Gyula ismert mondatát parafrázálva („Magyarnak lenni nehéz, de nem lehetetlen”) így lehetne fogalmaznunk: az igehirdetés nehéz, de nem lehetetlen. (Hiszen minden nehézsége ellenére – ahogy azt két évezred történelme igazolja – lehetséges, vannak eredményei.) Honnan e nehézségek? Az emberiség alaphelyzetéből következnek. Abból, hogy az emberek két koordináta-rendszer valamelyikében vagy mindkettőben élnek, illetőleg élhetnek (körülményeiknek megfelelően, ill. személyes döntés alapján). Az egyiket az egyszerűség végett nevezzük most eviláginak vagy öntörvényűnek, a

¹ A jubileumi KÉMELM-összejövetelen Óriszigeten (Siget in der Wart, Ausztria) 2007. május 10-én elhangzott előadás rövidített és szerkesztett változata.

másikat isteninek vagy istentörvényűnek. Az emberiség egy része az első, Istent figyelmen kívül hagyó koordinátarendszerben él, a másik pedig az Istent origónak, tájékozódási pontnak tekintő másodikban is. Ez utóbbi állapotot nevezhetjük „kettős állampolgárság”-nak (a megjelölés kettős értelmére lásd Gémes István Kettős állampolgárság című tanulmányát: Koinonia 2007. Pünkösöd. 70. szám, 1–6). Az alapidilemma (keresztény szempontból nézve) tehát egy mondatban megfogalmazva ez: evilágban élni isteni, jézusi orientálódással.

Tegyük föl a kérdést: mitől függ elsődlegesen, hogy az igehirdetés eredményes-e? Az igehirdetőtől és az igehallgatótól. Tudjuk: kiteheti a lelkét a lelkész, bizonyos esetekben akkor sem ér el eredményt – legalábbis közvetlenül érzékelhető nem. Az eredményesség kérdése állandóan jelen van persze más foglalkozások esetében is. A válaszadáshoz mindig számba kell venni a gátló tényezőket is. Ezekről lesz szó most.

Mi az, ami leginkább nehezíti az igehirdetés eredményességét? Egyrészt az a tény, hogy a tér és az idő korlátai akadályozzák a transzcendens fogalmak felfogását (például: „öröktől fogva”, „örökkévaló”, „mindenható”). Berzsenyi találóan fogalmazott költői szárnyalású versében: „Isten, kit a bölcs lángesze föl nem ér, csak titkon érző lelke óhajtvá sejt”. Másrészt a szekularizált világban, gondolkodásban élő, elvilágiasodott ember több okból is ab ovo „ellenérdekelt”, ha nem az evilági koordinátarendszerről van szó. Ez utóbbival kapcsolatban három területet említek. 1) A felvilágosodás után, a nagyszerű technikai fejlődés nyomán megnőtt a tudománynak nemcsak a tekintélye, hanem a belé vetett hit is. Ennek nyomán tömeges méretekben terjedt sok helyütt az a hamis, vulgármaterialista szembeállítás, hogy a tudomány és a hit kizárják egymást. Emlékezzünk csak: Hruscsov szovjet pártfőtitkár azt a hangzatos bejelentést tette az első ürrepülés után, hogy Gagarin nem látott az űrben szakállas öregembert, ergo megvan a bizonyíték Isten nemlétére. Kádár János a fejlett szocialista társadalom szükségzerű velejárójának tekintette, hogy rövidesen természetes lesz: ha valakiről kiderül az utcán, hogy hisz Istenben, az emberek telefonálnak a mentőkért. 2) A korábbiakhoz képest tömeges méretekben nő a vallással, az istenhittel és Jézussal kapcsolatos tájékozatlanság. 1995 tavaszán Budapesten utcai véletlen kiválasztással azt kérdezték az emberektől, hogy minek az ünnepe húsvét. A megkérdezettek majdnem 40%-ának fogalma sem volt. Egy 2004-es Kárpát-medencei fölmérés szerint a magyarországi magyar megkérdezettek 25%-a nyilatkozott úgy, hogy semmi köze a vallásossághoz. Egy 2007-es, budapesti, II. kerületi általános iskola felső tagozatos tanulói körében végzett felmérés szerint a diákok 20%-a köszön csak valamilyen formában papnak, azaz kb. ötödük került, volt vagy van ilyen vagy olyan kapcsolatban pappal. Ebből az következtethető, hogy nagy részük hittanra nem járt s nem jár. Nos: ha valamit nem ismerünk, akkor azzal kapcsolatban könnyen félrevezethető az ember, bármiről legyen is szó. 3) Egyfelől a mai kor szabadságeszménye, ill. örvendetes megvalósulási formái, másfelől az individualizmus térhódítása és a szabadosság (bizonyos felelőségek nem vállalásának) közösségromboló megnyilvánulásai közötti különbségtevés mintha egyre többeknek okozna gondot, immár tömegesedő méretekben. Természetesen ez sem kedvez az igehirdetésnek, amely – egyebek mellett – éppen a személyes, és a másokkal, a közösséggel szembeni felelőséget is hangsúlyozza. A kötelességekre érzéketlen, az önmegvalósítást mindenek fölött álló célnak tekintő, szabadosságra annál inkább hajló társadalmi közegben az olyan fogalmak és szavak negatívan, sőt taszítóan hatnak az átlagemberre, főként a fiatalok nagy részére, amelyek korlátozást fejeznek ki, amelyek egyéni, személyes szabadságuknak a kurtítását sugallják, vagy úgy is értelmezhetők (vagy értelmezik őket nekik, lásd például a reklámokat). A Tízparancsolat csupán nyelvi megjelenési formája,

ill. a benne található többszörös tiltás („Ne...”) és felszólítások („Tiszteld...”) miatt is a nemszeretem műfajba sorolódik sokak számára. Az „Én vagyok az út, az igazság és az élet”-féle mondatok kiváltják azt a gondolatot, hogy „nekem senki ne mondja meg, merre menjek, mi az igazság, hogyan éljek, azt majd eldöntöm én magam a magam tapasztalatai, ismeretei alapján”. Ebben az összefüggésben egyenesen abszurdnak tűnik „Az én igám gyönyörűség” állítás, mert egy korlátozó, megkötöttséget, alávetettséget jelképező eszköznek ilyenként („gyönyörűség”) való beállítása felfoghatatlan – jobb esetben mértéktelen költői túlzás, ezért komolyan nem vehető stiláris fogás a szekularizált modern ember számára. Egy fiatal református lelkészt idézek a helyzet érzékeltetésére, a fiatalság jobb megértésére: „én a hitet akkoriban [gimnazistaként] egyfajta olyan erkölcsi korlátnak éreztem, ami beszűkíti az életemet. Azzal találtam magamat szemben, hogy bár én fiatal vagyok, nekem ezt sem szabad, azt sem szabad [...] rossz lelkiismerettel” tettem bizonyos dolgokat (Mélység és magasság. Balog Zoltánnal beszélget Halász Zsuzsa. Budapest, 2006. Kairosz Kiadó. 24). Az ember általában csak felnőttként jön rá arra, hogy bizonyos erkölcsi korlátok mégiscsak jók (személyes és kisközösségi, társadalmi, sőt globális értelemben egyaránt). Egy német lelkész azt szokta volt mondogatni: a Tízparancsolatot azért adta Isten, hogy az emberek ne kerüljenek túl messze Tőle, maradjanak a közelében.

A másik nagy kérdéskört, egyben közvetítési nehézséget az a hatalmas kulturális távolság, a maitól gyökeresen eltérő gondolkodásmód jelenti, amely a Biblia korszakai, illetőleg az Újtestamentum és a ma között feszül. Csupán szemléltetésül: a mai nagyszülők és unokáik között azért van vagy lehet nagy különbség a gondolkodásmódban, mert az unokák a számítógépes kultúra révén – amelynek ők mindennapos fogyasztói – számottevően más „világ”-ban élnek, mint az ettől a kultúrától nagyjából érintetlen vagy kevéssé érintett nagyszülők. A bibliai szövegek régmúlt időkben lejáratott eseményekről, hosszú évszázadokkal ezelőtti kultúrában élők cselekedeteiről, szemléletmódjáról, hitéletéről, vallásgyakorlatáról tudósítanak, s ezt kell az igehirdetőnek a 21. századi, teljesen más körülmények között élők számára közel hozni, megértetni. A pásztorkodással, földműveléssel, gyümölcstermesztéssel stb. összefüggő fogalmak a legtöbb mai ember számára ugyanis hovatovább csak hozzátétőlegesen ismertek (2006-ban végzett fölmérés szerint fővárosi iskolások egy része szerint a *kepe* jelentése: ’egy növényfajta’), s különösen nem ismerjük a régmúlt kultúra részleteit, amelyek a Bibliában lépten-nyomon elének tárulnak. Akár a magvető, akár a gyümölcscsoltó, akár a vámszedő példázata olyan egyértelmű magyarázatok, amelyeket Jézus korában és utána is még sokáig mindenki azonnal megértett. Ebből az következik, hogy az igehirdetőnek tájékozottnak kell lennie a szóban forgó korok művelődéstörténetének vonatkozó területein, hogy hallgatói számára szolgálhasson a bibliai textust érthetővé tevő művelődéstörténeti felvilágosítással, magyarázatokkal is.

III. A harmadik nagy kérdéskör a nyelvi közvetítés alapvető fontosságú kérdésköre. Két területét emelem ki. Az egyik a bibliafordítások kérdése. Nyilvánvaló, hogy ha az igehirdetés eredményes akar lenni, akkor azt a nyelvi közeget, amelyben az ígehallgatók élnek, messzemenően figyelembe kell vennie. Német anyanyelvűeknek német, magyar anyanyelvűek magyarul kell, ill. célravezető prédikálni – ha lehet, teszem hozzá sietve. S természetesen azon a nyelvhasználati módon, amely a közösséget jellemzi. Azaz a mindenkori mai nyelven. Ezért magától értődik, hogy a bibliafordítások újra és újra nyelvi revízióra szorulnak – a közösségek nyelvhasználatának az állandó változásai miatt. Károli Gáspár fordítása a 16. századi partiumi magyar nyelvhasználatot tükrözi. Ízes, veretes, ódon nyelvi fordulatait

élvezettel olvassák a nyelvi finomságokra érzékenyek. (A neves erdélyi költő, Kiss Jenő írta a Károli bibliafordításáról: ekkor tanult meg Isten magyarul.) De a 21. század magyar nyelvhasználata már sokban különbözik az akkoritól. A mai magyarok, főként az iskolások a 19. századi magyar klasszikusok (Vörösmarty, Arany, Petőfi, Jókai) számos szavát, kifejezését nem értik (l. például Martinkó András könyvét: „Értjük, vagy félreértjük a költő szavát?”) – hogy érthetnék első hallásra vagy olvasásra a Biblia régies nyelvezetét? A bibliafordítók számára a kérdés úgy szokott föltevődni, hogy szó szerint fordítsanak-e (a teljes hűség, hitelesség biztosításának a szándékával), hogy szöveg-hűségre vagy szövegadekvátságra törekedjenek-e. Aligha vitatható, hogy az utóbbi látszik a leginkább követendő útnak. Természetes, hogy a régies, visszaszorult szavakat előbb-utóbb közismert szavakkal kell helyettesíteni (így váltotta föl a *frigyládá-t* a *szövetség ládája*), de vigyázni kell a jelent felidéző szavak használatával (*helyőrség* helyett nem volna tanácsos *megszálló csapat*-ot emlegetni). A bibliafordítások új fejezetét nyitották meg azok a fordítások, amelyek a „politikai korrektség” szellemében születtek (ilyen a németországi Bibel in gerechter Sprache, amelyről Magyarországon is jelent meg híradás D. Szebik Imre tollából: Egy bibliafordítás margójára: Evangélikus Élet 2007. február 18. 6. o.). És ilyen az elzúllott fiataloknak szóló német nyelvű argó bibliafordítás, a Volxbibel (így írva).

Hogy a bibliafordítás milyen gigászi munka, s különösen milyen nehéz volt régen, amikor még nem volt kialakult irodalmi nyelv, amikor nem álltak rendelkezésre nagy számban szótárak, mutatja Reményik Sándor A fordító című, Károli Gáspár emlékére írott versének néhány szakasza: „A fordítás, a fordítás – alázat. Fordítani annyit tesz, mint meghajolni. Fordítani annyit tesz, mint kötve lenni. Valaki mást, nagyobbát átkarolva, Félig őt vinni, félig vele menni. Az, kinek szellemét ma körülálljuk, A Legnagyobb fordítója volt. A Kijelentés ős-betűire Alázatos nagy gonddal ráhajolt. Látom: előtte türelem-szövének, Körül a munka nehéz árnyai: Az Igének keres magyar igéket. Látom, hogy küzd: az érdes szittya nyelv Megcsendesíti-e Isten szép szavát? És látom: győz, érdes beszédinek Szálló századok adnak patinát. Ó, be nagyon kötve van Jézusához. Félig ő viszi, Félig Jézus őt. Mígnem Vizsolyban végül megpihennek, Együtt érve el egy honi tetőt. Amíg mennek, a kemény fordítónak Tán verejtéke, tán vére is hull, De türelmén és alázatán által Az örök Isten beszél – magyarul”.

A másik nyelvi kérdéskör a következő. Az közismert, hogy az igehirdetés hatékonyságának nyelvi feltételei is vannak. Mennyire tud nyelvi értelemben alkalmazkodni a lelkész a környezet, a hallgatóság nyelvi adottságaihoz? Mennyire tudja megszólítani egyazon prédikációval az időseket és a fiatalokat, az iskolázottakat és a kevésbé iskolázottakat, a befogadásra felkészülteket és gondolataikkal másutt levőket? Ez bizony pusztán nyelvi szempontból nézve is kétesélyes vállalkozás. Mert ne feledjük: a nyelvhasználat állandóan változik, s változnak, ill. bizonyos társadalmi csoportonként (életkor, iskolázottság, foglalkozás, nemek) variálódnak is a beszédmódok, stílusok. A lelkésznek saját érdekében, pontosabban küldetése sikeresebb teljesítése érdekében tájékozottnak illik lennie szűkebb-tágabb környezete nyelvhasználati állapotáról, a stilisztikai lehetőségekről, a rábízottak nyelvi igényeiről, elvárásairól, érzékenységéről. (A jó mezőgazdász is tájékozódik, mit hova érdemes ültetni.) Tudnivaló például, hogy a mai, posztmodern nyelvhasználat a korábbiakkal ellentétben a nyilvánosság fórumain is él naturalisztikusabb megoldásokkal, amelyeket a közbeszéd nyelvi, stílusbeli durvaságnak nevez. Ebben az új nyelvhasználati közegben kevésbé játszik szerepet a nyelvi tabu (szabadabban lehet káromkodni, szitokszavakat használni, csípősen fogalmazni, így például a hívők fülét sértő megfogalmazásokkal

élni). Ennek is folyamánként szükségszerűen módosult a stílustartomány ellentett területének, a nyelvileg ünnepélyesnek, a nyelvileg patetikusnak a megítélése is. A köznyelv szlengesedése nyomán Finnországban már évtizedekkel ezelőtt jelezték a nyelvészek, hogy a választékos írott köznyelv egy fajta ceremónianyelvvé válóban van a fiatalok szemszögéből nézve, s mint ilyenhez negatív konnotációk társulnak. Márpedig a szlengesedés kortünet, tehát kortünet a nyelvileg ünnepélyesnek negatív színben való feltűnése is. Összefügg ez azzal a terjedő attitűddel, hogy sokan, főként a fiatalok tartózkodnak – némelyek ódzkodnak – az ünnepélyességtől (nyelvhasználatban, öltöztetésben, viselkedésmódban). A blaszfémiát sokan nem érzékelik. (A „Jöjjön el az én országom” mint politikai célú magyarországi szlogen mögöttes háttere koránt sem ismert mindenki számára.) Nos ebben a környezetben kell közel hozni, érthetően közvetíteni a szakrális üzenetet. Megőrizve ünnepélyességét és misztériumát, egyszersmind azonban mai nyelven (s ez természetesen nem durva nyelvhasználatot jelent) szólva a szavakat. (Az ezzel a speciális nyelvhasználati tartománnyal kapcsolatos tapasztalatokról a lelkészek hivatottak beszámolni. Szükség volna erre mindenek előtt a teológusjelöltek számára, de nyelvtudományi szempontból is. Ahogy a tanárjelölteknek, és részben az orvostanhallgatóknak (Magyarországon készülóban van egy új orvosegyetemi tankönyv: Magyar orvosi nyelv), akként a teológushallgatóknak is szükségük van, volna szakmájuk eredményesebb műveléséhez speciális anyanyelvi képzésre is. Ne feledjük: az orvosok, a lelkészek és a tanárok mint az emberrel közvetlenül foglalkozó szakemberek vannak ráutalva leginkább a nyelvre!)

A bibliai üzenet megértése szempontjából fontos lehet bemutatni bizonyos bibliai kifejezések, szavak héber, görög, latin előzményeit és jelentéseiket, s ezzel érzékeltetni egyebek mellett azt, hogy esetenként mai szavaink milyen eredeti jelentéseket vagy jelentésárnyalatokat takarnak el. Tapasztalatom szerint a jól illeszkedő, rövid kor- és művelődéstörténeti magyarázó „betétek” és a szótörténeti-etimológiai magyarázatok, sőt korábbi bibliafordítások szavainak, kifejezéseinek felidézése jelentősen segíthetik a megértést. Ezért szükséges, hogy a prédikációk egy részében szótörténeti és bizonyos szavak eredetére vonatkozó rövid magyarázatok is elhangozzanak.

IV. Kisebbségi körülmények között a lelkésznek kimondottan evilági feladatai is vannak. Ugyanis a vallásnak identitásőrző, közösségszervező és anyanyelv-megőrző funkciója is volt és van mindenütt. Ha pedig a hitélet, a nemzeti azonosságtudat és az anyanyelv továbbélése szorosan összefügg, akkor a lelkész a maga közösségszervező szerepénél és tekintélyénél fogva részfelelős közösségéért abban a tekintetben is, hogy mennyire tudja segíteni híveit nemcsak hitéletükben, hanem anyanyelvük és azonosságtudatuk megőrzésében is. Igaz ugyan, hogy hitre bármely nyelv közvetítésével juthatnak emberek, s bármely nyelven gyakorolhatják, megtarthatják azt, amely nyelven az Ige hirdettetik nekik, az eredeti nyelv feladásával azonban identitásukat is feladják többnyire. Természetesen ehhez is joga van mindenkinek, de mindenkinek joga van megtartani azt, ha úgy akarja. S hogy úgy akarja-e vagy sem, az a kisebbségi lelkésztől is függ!

*

Végezetül egy kérdés: ki az igazán jó lelképásztor? S a válasz: aki egy személyben hívő teológus, tudós lelkész, hiteles ember és nyelvének mestere (jó szónok). A nem hívő teológus legföljebb filozófál, de nem vezet hitre. Ha emberként nem hiteles a pap, prédikálhat, amit akar (mondjuk vizet), nem veszik komolyan. A

tudományokban való tájékozottság a szekularizált világban nagyon fontos tekintélynövelő, egyszersmind hitelesítő tényező. Nyelvének mestere, jó szónok az a lelkész, aki nyelvével szuverén és kreatív módon bánik, a stíluslehetőségeket a helyzetnek és célnak megfelelően használva ébreszt gondolati és érzelmi visszhangot.

A lelkész magvető. De hogy a mag kikel-e, termést hoz-e, az már nem a magvető dolga. S főként: az aratás nem az ő dolga. Magvetés nélkül azonban sem kelés, sem sarjadás, sem aratás nincsen. Íme az Evangélium továbbadásának semmi mással nem pótolható fontossága és nagyszerűsége! A magvetők, a lelkészek ennek a szolgálatnak hordozzák súlyos terhét és kivételes gyönyörűségét. A nyelvieket is. Köszönet nekik ezért a szolgálatért!

Dawkins istene

„Magukat „The Brights“-nek („A fénylők”) nevezik. Büszkék az ateizmusukra. Hitvallásuk naturalista világkép, amellyel hadat viselnek minden természetfölötti és misztikum ellen. Legismertebb „legfénylőbb fej“-ük Richard Dawkins. „Istenőrület“ című könyve időközben az új ateizmus mérföldköve lett.

Intellektuális szempontból nézve, riasztó jelenség ez. Mert Dawkins olyan eljárással támad általában a vallásra és különösen az Isten léte ellen, amely részben agyoncsépett, részben sikeresületlen érvre, vitára és – ezt sem hallgatjuk el –, a tudatlanságra épít.

Azonban Dawkins dühössége éppen beleillik a „tudományos realisták“ és a „vallásos fundamentalisták“ közötti túlfűtött összetűzésbe. Ugyanis mindkettő a vallás olyan értelmezésén tájékozódik, amely messzemenően mitológikusnak nevezendő. Dawkins elhanyagolja a kérdést, hogy egy velejéig elvilágiasodott társadalom elképzelhető lenne-e olyan tagok nélkül, akik vallásilag érzéketlenek lennének. Az ma már bizonyítható, s arra egy sereg metafórikus utalás is van, hogy ilyen társadalom híjával lenne minden humánumnak, kezdve az *önös-gén*-en a gölem-, cyborg- vagy matrix-világ rémálmáig.

Dawkins naturalizmusához olyan isten illene –, s ez több, mint ironia! – mint egy a mi immanenciánk fátyla mögé elbúvó szuperdémon, aki semmiben sem különbözne attól az ördögistenségtől, aki a gnosztikus mítosz szerint a világot teremtette.“

Peter Strasser, Warum überhaupt Religion. Der Gott, der Richard Dawkins schuf (borító).
ford.G.I.

Pósfay György:

Személyes egyháztörténet II. Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország!

Amikor e sorok írója 1952 szeptemberében elbúcsúzott az amerikai ohioi Cleveland városában levő keleti oldali, magyar evangélikus gyülekezettől, hogy magyar gyülekezet-szervezői munkát kezdeményezzen Venezuelában, tette ezt főként azért, mert szerette volna, ha az oda került magyar protestáns bevándorlók időnként hallhatnák anyanyelvükön Isten ígését. A második világháború után Venezuelába került magyar bevándorló protestánsok többször megkísérelték, hogy éppen úgy, mint az odakerült római katolikusok, ők is lelkipásztorhoz jussanak, de ez nem sikerült sem az evangélikusoknak, sem a reformátusoknak. Ennek többféle oka volt. Főként talán az, hogy amikor az Egyesült Államok megnyitotta az oda való bevándorlás kapuit a volt ellenük hadat viselő országok polgárai számára, ennek az lett a következménye, hogy a legtöbb, korábban Dél- vagy Közép-Amerikába bevándorolni akaró volt magyar polgár kérelmét visszavonta és inkább Észak-Amerikába szeretett volna áttelepülni. Én akkor még magányos ember voltam és amerikai polgársághoz vezető jogom megtartása nem volt többé veszélyeztetett, mert ott telepedhettem le, ahol állást kaptam.

Valamivel előttem érkezett az Egyesült Államokba egy német evangélikus lelkész, aki hozzám hasonlóan, fontosnak tartotta egy bevándorlókból álló, anyanyelvét még mindig használó gyülekezet tagjainak a lelki gondozását. Neki aránylag nagy családja volt. A háború előtt tanulmányai egy részét Amerikában végezte, ahol megismerkedett egy ott született amerikai hölgygel, akit Németországban feleségül vett. A férfit a háború elején behívták német katonának, végigharcolta a háborút anélkül, hogy megsebesült volna. Amikor a háború befejeződött, a már szinte felnőtt korba jutott négy gyermeke közül kettő családalapítás előtt állott és ezek sem óhajtottak Európában maradni, ha édesapjuk kivándorol Amerikába. Az apa eképpen döntött és áttelepült felesége szülőhazájába. Ott azután az egyházi vezetőség a Caracas-i, német lelkészi szolgálatot igénylő gyülekezetnek ajánlotta fel a Németországból jött kolléga szolgálatait, aki elfogadta ezt a munkát és áttelepült Venezuelába.

Egy következő kolléga, aki szintén előttem érkezett Venezuelába, a 40. évéhez közeledő lett evangélikus lelkész volt, aki honfitársai között szolgált Amerikában, mint gyülekezeti lelkész. Nőtlen volt és haláláig az is maradt. De éppen ezért nagyon sok időt tudott gyülekezetépítés és közös egyházi munka számára áldozni.

Rövidebb ideig velünk volt még egy amerikai lelkész is, aki a Lutheránus Világszövetség képviselője volt és tanácsokkal, valamint az adminisztrációs munka végzésével segítette a német, lett és a vidéki magyar gyülekezetek felépítését. Ezek várták Venezuelában, 1952 szeptemberében a jöveteletem, no meg vagy kb. 80 magyar protestáns is, akiknek megtartottam első venezuelai magyar istentiszteletemet 1952. szeptember 14.-én. Ezt azután vasárnaponként újabbak követtek, sőt a hónap utolsó vasárnapján kettő is, mert a negyedik vasárnap délutánján áthajtottam Valenciába (kb. 180 km-re Caracastól) magyar istentiszteletet tartani. Aznap ott aludtam és másnap a valenciai

magyar gyermekeknek hittanórát tartottam (amit a Caracasban lakóknak hétközben tettem meg).

1952 október végén megalakult a három nemzetiségi csoportból megszervezett és három autonóm gyülekezetből álló, közös egyházközség és nekiláttunk, hogy saját otthonhoz jussunk. Mivel ebben az Evangélikus Világszövetség segítette a három gyülekezetet és a német gyülekezetnek sikerült egy régebbi gyülekezetépítésre adott adományalapot ilyen célra felszabadítani, célunkat aránylag gyorsabban elértük, mind a fővárosban, mind a vidéki helységekből, mint ahogy gondoltuk. 1957 nyár elején megtörtént a caracasi nagytemplom felavatása, a lelkészlakások közeledtek az elkészülésükhöz és az ország belső részében is voltak alapkövetelési ünnepségek, internátus- vagy iskolafelavatások vagy ehhez hasonlóak, amelyeket a Venezuelán átutazó európai vagy amerikai egyházi vezetők ünnepélyesen felavattak.

Ami megmozgatta a nyugodt egyházi életet a magyar gyülekezetben, az 1956. őszén történt, amikor hír érkezett a magyar nép elnyomói elleni budapesti felkelésről. Az első események felől érkezett hírek a magyar gyülekezethez tartozók szívében olyan gondolatokat ébresztettek fel, hogy hamarosan csomagolhatnak és visszatérhetnek szülőföldjükre.

Mint a történelemből tudjuk, nem ez történt, hanem pont az ellenkezője következett be. 1956 november 4.-e után még erősebb elnyomás következett és még több magyar hagyta el szülőföldjét, mint annak előtte. Venezuelában közel 1000 honfitársunkkal szaporodott az ottani magyarság száma. De így volt ez Észak- és Dél-Amerika sok városában, valamint Nyugat- és Észak-Európában olyan helyeken is, ahol eddig nem éltek magyarok, vagy Ausztráliában és Új-Zélandban, ahol eddig csak kevesen telepedtek le. Ez nekünk, magyar lekipásztoroknak sokkal több munkát adott. Sokáig úgy látszott, hogy a magyarság jövője áll a világ érdeklődésének központjában. Persze ez nem maradt így.

Ez volt az az idő, amikor elhatároztam, hogy én is családot alapítok. Miután közel két évig leveleztem egy Buenos Airesben, Argentína fővárosában élő magyar evangélikus leánnyal, Koppányi Emesével, megkértem a kezét és felkértem Leskó Bélát, legjobb lelkészbarátomat, az esketési szertartás elvégzésére 1959. április 19-én, az ottani magyar evangélikus templomban. Sajnos, félévvel korábban váratlanul meghalt a caracasi német evangélikusok lelkésze és az új lelkész megérkezéséig nem csak saját esküvőmre kellett készülni, de kollégáimmal együtt a caracasi német evangélikus lelkész munkáját is folytatnom kellett.

Amint erre utaltam korábbi cikkemben, az építkezési programok nagyrészének a lezárása után is még sok feladatot kellett megoldanunk. Házasságunkból két kislány született. Kapcsolatban voltunk feleségem szüleivel, akik házasságkötésünk után hamarosan átköltöztek az Egyesült Államokba. Majd, amikor erre már lehetőségünk volt, mindkettőnk magyarországi hozzátartozóit is meglátogattuk (18 és 20 év után!). Erre lehetőséget adott egy svédországi tanulmányi év és egyházi, valamint tudományos konferenciákon való részvétel is. Ezek közül kiemelkedett egy missziói konferencia, amelyet Tokióban tartottak 1971 tavaszán. Ott kerültem az elé a nem várt kérdés elé, hogy átvenném-e Genfben az Evangélikus Világszövetség dél-amerikai irodájának elárvult vezetését?

Mi tulajdonképpen jól éreztük magunkat Venezuelában és nem terveztük azt, hogy csere révén esetleg másutt próbálkozunk a világ egy újabb részének a megismerésével. Venezuelában aránylag közel éltünk az USA-hoz és benne feleségem idősebb kort elért szüleihez, akiket évente egy alkalommal meg tudtunk látogatni, ami nekik is, nekünk is nagy örömet jelentett.

Sokat írhatnék a Venezuelából Japánba vezető repülőútról. Csak azt említem meg, hogy egyik konferencia napon odajött hozzám a missziói munkaközösség elnöke, egy amerikai teológiai tanár és meghívott ebéd után egy kis beszélgetésre. Még elindulásom előtt írtam a rendezőségnek, hogy várnak-e valamit tőlem Japánban, de azt felelték, hogy csak vegyek részt az ülészeki megbeszéléseken és majd számoljak be a dél-amerikaiaknak arról, amit Tokióban tanultam. Így a meghívás most kissé meglepett és arra gondoltam, hogy egy konkrét dél-amerikai kérdést említek majd meg a beszélgetés lehetséges tárgyaként. Eljutott hozzám ugyanis annak a híre, hogy egy argentinai fiatal lelkész, akit meg akartak hívni dél-amerikai referensnek, visszaadta megbízását a főtitkárnak. Talán erről akarnak velem beszélni, hogy kiket ajánlok erre a pozícióra. Meg is említettem pár lehetőséget, de a főtitkár közbevágott: „Nem ajánlatot kérünk tőled, mi erre az állásra téged akarunk meghívni!” Ezen sokat gondolkoztam és végül nehezen, de „igen” mondtam. Reméltem, hogy nem csak gondok fognak új beosztásomban körülvenni, hanem örömök is, mint ahogy ez Venezuelában is sokszor megtörtént.

Érdekes lenne ezen a ponton részletesen elmondani, hogy Caracasban hogyan fogadták a hírt, hogy elmegyek, de most nincs ilyesmire helyünk és időnk. Egy történetet azért elmondok, hogy olvasóim tudják meg: új beosztásomban is voltak örömtől jelentő perceim.

1973. tavaszán osztályunk missziói konferenciát rendezett. Ezt évente más és más földrészek tartotta, hogy megbeszélje a következő esztendő munkatervét és költségvetését, ismertesse a több évre áthúzódó terveket és hasonlókról tárgyaljon. Általában 40 - 50 személy vett részt ezeken és alkalmat adott a helyi egyházak vagy gyülekezetek meglátogatására és életük tanulmányozására.

1973-ban Chilében volt egy ilyen gyűlés, ahol a most meghívott résztvevők közül többen eddig még nem jártak. Így munkatársaimra és rám sok munka szakadt. Ezért egy pár kollegával együtt hamarabb elindultam a világ legdélibb államába, hogy az előkészületi munkával idejében végezzünk. Sikerült egy kis repülőgépet bérelnünk a gyűlés utáni időre, amelynek a segítségével a gyűlés bezárása utáni szombat, a tervek szerint közel 16 gyülekezetet meglátogathattunk és vasárnap délelőtt résztvehettünk a gyülekezeti istentiszteleteken is. Délután repülhettünk volna vissza a fővárosba, ahonnan a kirándulás résztvevői már hétfőn délben elhagyhatják Chilét, ha azt így tervezték.

Volt azonban egy kis problémánk is: szombat reggel rossz idő várt ránk. Villámlott, dörgött, esett az eső és többen felkerestek engem szállodai szobámban és elmondták, hogy átgondolták a dolgot és az időjárás miatt elhatározták, hogy lemondják a kiránduláson való részvételüket.

Tudomásul vettem, bár ezzel a résztvevők száma 16-tal csökkent. Érdekesnek tartottam, hogy az afrikaiak és az ázsiaiak nagyrésze kérte nevük törlését, az európaiak,

észak-amerikaiak és kelet-ázsiaiak közül kevesen, egy japán és egy dél-koreai maradt a listán, hasonlóképpen a legtöbb dél- és közép-amerikai. Igaz, sokat kellett várnunk, míg délfelé a félig megtelt DC 3-as gépünk elindult. Szép utunk volt. Gyakran leszállt a gépünk és minden leszállásnál 2-3 utas kiszállt, aki másnap ott prédikált. Azzal búcsúztunk tőlük: „A viszontlátásra, holnap ebéd után.”

Minden jól sikerült, bár egyeseknek, nekem is, a lemondottak helyett kétszer kellett vasárnap prédikálni. A vasárnapi ebéd után kivitt vendéglátóm a világ legdélibb polgári repülőterére, amely Puerto Montt városka közelében van. Mivel a két pilóta és a kb.10 személyt kitevő utassereg együtt volt, beszálltunk a gépbe. Minden arra mutatott, hogy pontosan indul gépünk észak felé. De nem ez történt. Az egyik pilóta bemondta, hogy éjjelre vihart várnak és a légierők főparancsnoksága nem engedi útnak indulni a repülőgépet a tervezett vonalon. A sötétség elmúltáig várnunk kell. Hogy dolgunkban biztosak legyünk, várjunk még 15 percet a repülőtéren, ha addig nem változik meg az utasítás, nem indulhatunk.

Nem jött más utasítás. A legtöbb utas másnap el akarta hagyni Chilét és kétségbe estek, hogy ez nem lesz lehetséges. Ekkor az egyik, Németországból kiküldött lelkész megszólalt és ezt mondta. „Kollégák! Ide a főváros 1200 kilométerre van. Új kocsival jöttem Chilébe. Felajánlom, hogy ha azonnal útnak tudunk indulni, használjuk ezt az új kocsit, így valamikor délelőtt biztosan megérkezünk.” A lelkészt, ezt követően, megünnepeltük. Azt is javasolta, hogy mindegyikünk vállaljon egy ének, irodalmi alkotás vagy más ébrentartó „mestermű” előadását, hogy útközben el ne aludjunk. Ezt mindenki megígérte. Így elindultunk.

Volt közöttünk egy walesi titkárnő, aki elkezdett balladákat szavalni, egy japán lelkész, aki színdarab-részleteket mondott el, egy amerikai tisztviselő, aki cowboy énekekkel jeleskedett, egy német püspökné, aki szentimentális énekeket mutatott be, azután voltak kanadaiak, akik kis kórust alkottak, egy koreai, aki szavalt, többen énekeltek, én egy Petőfi verset adtam elő angolul, mások Shakespeare műveiből egy részletet. A püspökné, aki férjét kísérte, megszólalt és azt mondta férjének: „Azért, ha valaki püspök, ne vonja ki magát a játékból.” – Férje így felelt: „Nem vonom ki, csak gondolkodom a szövegen, mert nem német szöveggel szeretnék szerepelni és ezt már régebben adtam elő, mert nem volt kinek. Most van.” És gyönyörű tenorhangon – miután rám nézett – belekezdett egy énekbe. Ezt énekelte magyarul: *„Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország, gyönyörűbb, mint a nagyvilág!”*

Hübner püspökkel együtt mindenki hamaros rám nézett és megpillantott szempillámon egy könnycseppet. Ebből megtudták, hogy melyik nyelven éneklő a volt indiai misszionárius ezt az éneket. Megkérdezték az utasok, hogy mondja el, miért énekelte ezt? Feleletként elmondta, hogy édesapja Indiában miszionárius volt. Őt is annak szánta. Amikor eljött a felkészülés ideje, Németországba küldte, ahol befejezte tanulmányait és visszament Indiába. Ez 1939-ban volt. Ez év szeptemberében Németország és Nagy-Britannia háborúba keveredett egymással. Édesapja, aki közel volt a nyugdíjbamenetelhez, még vissza tudott térni Németországba, de fia nem. Indiában internálták, más „el-lenségnek tartott külföldiekkel.” Az internálás közel öt évig tartott. A táborban megismerkedett egy magyar fiatalemberrel. Nem jól tudott angolul, így sokat nem beszélgettek. De minden este, vacsora után egy magyar éneket énekelt el és megteltek szeméi könnyel. Ennek volt az első sora, amelyet idéztem. „Először azt hittem, hogy templomi

ének, megkérdeztem, de tagadta. Talán az édesanyjáról szól, gondoltam. Azt mondta, hogy nem. Végül bevallotta, hogy egy hazafias ének, amely egy operettből származik. De mindig ugyanazt dalolta el az esti órákban és olyan áhitattal, mintha imádkozna. A táborban mindenki nem csak a dallamot, hanem a szöveget is megtanulta és sokan vele énekelték azt esténként. Nem csoda, megragadó volt a zenéje, nem lehetett elfelejteni. Azután elmúlt közel öt év. A tábor feloszlott, mindenki hazakerült, ha maradt valahol hazája. A magyar fiatalember is. Elkértem címét, próbáltam neki írni, de sohasem válaszolt. Visszakerültem Németországba, megint megpróbáltam felvenni vele a kapcsolatot, de eredménytelenül. Közben püspök lettem és lassan kezdtem erről az élményről megfeledkezni. Hirtelen, ma este, amikor német barátunk felszólított mindenkit, hogy szerepeljünk valamivel, talán mert mellettem egy magyar evangélikus lelkész ült, visszatért a dallam, majd a szöveg is és erre a magyarra, de másokra is, így Ordass püspökre is gondoltam, mert érdekes népnek tartom a magyarokat, akik „operett-énekkel” is tudnak teljes szívből imádkozni.

„Modern“ stratégia?

„1. Mégis imádkozzatok szünet nélkül más(fajta) emberekért is. Mert náluk is fennáll a megtérés reménysége, hogy (általá) Istenben részesüljenek; engedjétek meg nekik, hogy legalább a szeretetmunkáitokból tanuljanak.

2. Ha dühöngenek, ti legyetek szelídek, ha hangoskodnak, legyetek csendesek, ha gyalázkodnak, (ezzel) szemben imádkozzatok, ha tévelyegnek, ti legyetek erősek a hitben, ha ők vadulnak, ti legyetek finomak, s ne törekedjétek velük való versengésre.

3. Hadd találjanak bennünket szelídségünk alapján testvéreiknek; viszont törekedjétek arra, hogy az Úr utánczóit legyünk – kit ért több igaztalanság, ki vesztett volna többet. Kit vetettek volna meg jobban? – nehogy közöttünk valaki is az ördög plántálásának találtassék, hanem inkább minden önfegyelmében és értékletességben, maradjunk Jézus Krisztusban testileg-lelkileg.“

Antiókiái Ignác efezusiakhoz írt levele, 10, 1-3, Kr.u. 100 körül (ford.: G.I.)

Gémes István:

Ajánlólevél (30 éve halt meg Ordass Lajos evang. püspök)

Teológus éveim kezdetén nem tudtam még, ki ő? A mi békési szűk világunkban volt a vasárnapi rendszeres templomozás és a papunk a gyülekezetben. De hogy van esperes, püspök is valahol, ezen nem igen törtük a fejünket. Nevét ugyan az újságok gyakran hozták, amikor „valutaüzérkedés“ vádjával a kommunista hatóságok szabadulni akartak tőle.

Aztán Sopronban, a Teológián bőségesen hallottam róla. De – érdekes módon –, vagy suttogva ejtették ki a nevét, vagy mint nagy hőst emlegették. Később, káplánként már találkozhattam is vele, ezekről hosszan lehetne beszámolni, mert egyik találkozás érdekesebb volt, mint a másik. S mindegyik nagyon mély benyomásként maradt meg bennem.

Most azonban szeretném elmondani a számomra tett legnagyobb „jótettét“.

Emlékeim között igen előkelő helyet foglal el amerikai találkozásom vele. 1957. augusztusában Minneapolisban tartotta világgyűlését az Evangélikus Világszövetség, amelyre a Magyarországi Evangélikus Egyház küldöttségét ő vezette. Magam pedig éppen Dánia és Brazília között voltam úton. Egyéves dániai tartózkodásom alatt az 1956-ban odakerült magyar protestáns menekültek lelkipásztora voltam. Innen hívott el az Evangélikus Világszövetség, hogy megbízzon egy magyar és egy szlovák gyülekezet felépítésével Braziliában. És hogy belekóstoljak az amerikai életbe, a Koppenhágából São Paulóba vezető úton meghívtak a minneapolis-i gyűlés vendégének. Kissé bizonytalanul viseltem mellemen az „István Gémes, Guest, BRAZIL“ kongresszusi azonosító kártyát, mert únos-untalan rámkérdeztek, hogy mi újság Braziliában?... – amire én, természetesen, nem igen tudtam válaszolni.

Egyik este Ordass püspök összehívta a magyarországi küldöttség tagjai mellett a külföldön dolgozó és a gyűlésen jelenlevő magyar lelkészeket. Úgy adódott, hogy az asztalnál mellette ülhettem. Igen jó hangulatban telt el az idő, s amikor elköszöntünk, a püspök úr hozzám fordult és váratlanul ezt kérdezte: „Pista fiam, ha te most Braziliába mégy, nem gondolod, hogy adhatnék neked egy ajánlólevelet?“ A kérdés igen meglepett, mert – őszintén szólva –, én ilyesmire nem is gondoltam. Azt tudtam, hogy egy teljesen idegen világba csöppenek ott bele, de hogy valaki oda – és kinek? – ajánljon is, erre a gondolatra nem jutottam eddig. Látva azonban várakozó tekintetét, inkább zavaromban mint meggyőződésből azt válaszoltam, hogy ez bizony jó lenne.

Azonnal papírt, tollat vett elő és asztalhoz ülve, karakterisztikusan szép betűivel a következő sorokat írta:

*„Az Úr nevével köszöntöm az Olvasót!
A Braziliában élő magyar evangélikus Hittestvéreknek kegyelem és békesség Istentől, a mi Atyánktól és Jézus Krisztus Urunktól.*

Szeretett Hittestvéreim!

*Jézus Krisztus Urunk nevében szeretettel köszöntelek egész Magyarhoni
Evangélikus Egyházunk nevében.*

*Tudomásotokra szeretném adni, hogy a világban szétszóródott Testvéreinkre
otthon szeretettel gondolunk, imádsággal kísérjük küzdelmes útjukon. Reménységgel
visszavárjuk.*

Sokszor vetődött föl lelkemben a kérdés: miképpen tudnánk a Braziliában élő Hittestvéreink lelkigondozásáról gondot viselni? De olyan akadályok tornyosultak elénk, melyeket leküzdeni nem tudtunk.

Ott, ahol mi gyöngék voltunk, Isten Szentlelkének indítására, segítségünkre jött az Evangélikus Világszövetség. Lehetővé tette, hogy magyar lelkipásztor lépjen szolgálatba közöttetek. A Világszövetség választása Gémes István lelkész úrra esett. Szeretném Előttetek kifejezésre juttatni, hogy a Világszövetségnek ez a döntése igen nagy örömmel töltött el. Gémes Istvánt – aki hazai Egyházunkban hű pásztornak bizonyult – teljes bizalommal ajánlom jóindulatotokba.

Nyugodjék meg Rajtatok és kísérjen minden munkátokban Isten kegyelmének gazdag áldása.

Jézus Krisztus Urunk szeretete kössön össze bennünket a földrajzi távolság ellenére is.

Isten Szentlelke mutassa meg Nektek minden időben azt az utat világosan, amelyet Isten akarata szab elétek.

Herman Stewart igazgató úr, a délamerikai ügyek intézőjének köszöntését is tolmácsolom Mindannyitoknak.

Pásztor-szeretettel köszönt

Minneapolis, 1957. augusztus 25.

D. Ordass Lajos püspök.“

Kezeügyében nem volt persze hivatalos, fejléces püspöki papír, hanem csak egyszerű ívpapírra írt. Bélyegzővel sem látta el. De ennél sokkal fontosabb volt, hogy a felső jobb sarokba ezt írta: Jézus! Mintegy őt hívta tanúul, s az ő nevében bocsátott el messi utamra.

Zsebre tettem azzal a jóleső érzéssel, hogy nem rossz, ha van az embernek ilyesmi a kezében. Nem is gondolhattam volna, hogy ennek valami „eredménye“ lehetne.

A braziliai helyzet, amit ott találtam, igazi kolóniális állapotokat mutatott. Az első világháború vége óta, szép számmal, különböző politikai hátterű magyar került ebbe az országba. Növelte számukat a Trianon után elszakított területekről az új, idegen uralom elől menekülőké. Biharból, Bácskából, Felvidékről kerültek ide tízezrek. A két világháború közötti magyar kormányok több, mint 30 magyar elemi iskolát tartottak fenn és üzemeltettek ebben a kontinensnyi országban. Odaérkezésemtől önálló Magyar Református Egyházat ismerhettem meg egy lelkésszel és három teológussal, erdélyi stílusban épült szép templommal. A római katolikus magyarokat 13 bencés páter gondozta és tartott fenn országos hírű iskolát. Volt egy – a magyar közösségtől magát igen távol tartó – magyar baptista gyülekezet is saját prédikátorral és imaházzal. Magyar evangélikusaink vagy a reformátusokhoz jártak vagy, ha vegyes házasságok voltak, akkor a katolikus gyülekezetbe. Néhányan a többlelkészes német evangélikusok gyülekezeteinek voltak tagjai. A bencéseknek napi magyarnyelvű rádióadása, havi lapja és szabadegyeteme volt és égiszük alatt népes fiú- és leánycserkészcsapat működött. Vagy két tucat magyar egyesületet egy Központi Bizottság fogott össze. S ahogy ez lenni szokott – bár akkor még kb. 100 ezerre becsülték a főleg São Paulóban élő magyarok számát – magyar kisváros jellege volt a kolóniának. Mindenki mindenkit ismert, mindenki mindent tudott a másiktól, még akkor is, ha az otthon megszokott „rangszerinti“ csoportok sokat adtak arra, hogy kivel tartsák a kapcsolatot.

Nos, ebbe a magyar „kisvárosba“ csöppentem bele egy keddi napon. A kötelező vizitek után, másnap már meglátogattam az egyik magyar evangélikus családot, amely a

hotelom közelében lakott. Az óriási meglepődésből alig tért még magához, de az első vasárnapra már megszereztem a belvárosi német-brazil evang. gyülekezet templomát, hogy ott megtartsuk az első magyar istentiszteletet. Nagy merészség volt ez, hiszen még meg sem melegedett alattam a szék és bizony izgultam, hogy lesz-e „publikum”? Előzőleg a német evangélikus prépostot kellett megdolgoznom, mert templomában minden vasárnap 9-kor portugál, 11-kor németnyelvű istentisztelet volt. Kérésemre azonban végül is megengedte – bár jövelemnek nem különösebben örült, mert ő német segédlelkész, „rendelt meg” a Világszövetségnél és nem engem, a magyart – hogy déli 12-től szabad lesz számunkra a templom. Hogy ez mit jelentett, azt akkor még nem tudtam: trópusi kánikulában déli 12-kor pontosan a fejünk fölött tűz irgalmatlan forrón az Isten napja, s aki csak teheti, otthona árnyékában marad és nem megy ki a házból. Még templomba se!

S akkor ért az első meglepetés: 63 magyar ember ült be az istentiszteletre! Óriási! – lelkesedtem. Kántorom is akadt és megkezdtük az istentiszteletet, miután én előbb bemutatkoztam. Az igehirdetés utáni ének befejeztével az egyik református teológussal, aki Léváról származott oda, felolvastattam Ordass püspök ajánlólevelét. – Ekkor jött a második meglepetés: döbrent csendben hallgatta végig a gyülekezet a levelet és észrevettem, hogy egyesek eléggé furcsán néztek egymásra.

Utólag kaptam csak az „információkat”, amelyeknek háttérén megmutatkozott a püspök úr levelének felbecsülhetetlen értéke! Először is – ki tudja, milyen forrásból – a jövelem előtti hetekben a kolóniában elterjedt a hír, hogy „az evangélikusok is kapnak papot!”. Ez még nem lett volna olyan szenzáció, ha nem tették volna hozzá a források, hogy „az evangélikusok egy k o m m u n i s t a p a p o t kapnak!” Meg nem erősített sejtések szerint a megjelentek egy része nem az én két szememért jött az istentiszteletre, sem azért, hogy reverenciájukat tegyék. Hanem inkább azért, hogy lássák ezt a kommunista papot. Sőt, állítólag még provokációra is gondoltak egyesek, amennyiben az új pap „vörössége” túlságosan megmutatkoznék...

S akkor mit kell hallaniok? Ordass Lajos – akinek nevét, mint mártírét, a kolóniában Mindszenty Józsefével és Ravasz Lászlóéval együtt emlegették! – ajánlja jóindulatukba ezt a fiatalembert. Lehetséges hát, hogy ugyan a kommunizmusból jött, de mégiscsak rendes ember? Esetleg talán még Isten jó szolgálója is lehet? Hiszen azt írta a püspök, hogy „egyházunkban hű pásztornak bizonyult”?

Leírhatatlan volt a hatás! Volt, aki meghatottan szorongatta a kezemet, más köszönetet mondott, hogy végre megjöttem. Volt, aki nem nagyon rejtette véka alá a „csalódását”, míg mások szónoknak akartak megnyerni a legközelebbi októberi ünnepségre.

Ha eddig nem szerettem volna Ordass püspököt, ezekután igen nagy hálát éreztem iránta az „ötletéért”, amellyel bizony megnyitotta számomra és induló, nem egyszerű munkám számára az utat.

Levele ma is irodám falán függ, hogy minden nap emlékezztessen rá és indítson hálára a testvéri segítségért.

Dr. Ritter Lajos:

GONDOLATOK

„50 év, 1956-2006” című antológia olvasása közben.

Az 1956-os Magyar Forradalom és Szabadságharc félévszázados ünnepi évfordulójára, az Európai Magyar Protestáns Szabadegyetem gondozásában megjelent Antológiát megilletődve tartom kezemben. A pillanat töredéke alatt vág belém egy alig pár nappal ezelőtt olvasott Goethe-idézet: „Szabadság és élet csak azoknak jár, akik ezt maguknak naponta kivívni képesek.” – és természetességgel folytatódik Madách örökéletű művének szavaival: „Ember küzdj... és bízva bízzál!” Röviden: ennek az évezredes küzdelemnek egy kárpátmedencei pillanatfölvétele ez az antológia.

Egy gerincét megtörni nem hagyó, számában megfogyatkozott nemzet szabadságharcának állít múlthatatlan emléket ez a tartalmában és terjedelmében egyaránt tiszteletreméltó emlékkönyv. Hét főfejezetbe csoportosított, magyar és nem magyar szerzők tanúvallomásai; a résztvevő koronatanúk, hazai és külföldi kortársak, a hajdani magyar diák- és munkásifjúság, az akkor még pelyhesállú kamaszok és a még gyermekszámbamenők, az azóta felnőtt új generáció tollából. Akik hagyományos kötelezettségüknek tesznek eleget, az igazságot állítva szembe a történelemhamisítók napjainkig folytatódó nemzetgyalázásával. Azokkal a mérhetetlen morális károkkal, amelyekkel ömagát megkérdőjelezve, identitását keresi ma a nemzet. Európa keresztény kultúrájának ezeréves magyar múltját, odavetett kiszolgáltatottságában akarta fölszámolni egy nekünk idegen, reánkényszerített, vallásellenes terrorrendszer, amely gondolkodásmódjának középpontjában egy olyan istenének tekintett, csalhatatlannak hitt pártrendszert helyezett, amely a gondolatszabadság gyökerét is kiírtani akarta. Imperialista törekvéseivel világméretekben formált jogot magának hiedelme, a „legtökéletesebb társadalmi rendszer” téveszméjének hirdetésével. Ebben a perverz világban minden ember mást hitt és gondolt, mint amit az ösztönös megmaradás kényszerűsége mondatott vele. Előjogokkal rendelkező, rangsoros párt-nobilitást termelt ki önmagából, de rögeszmeként élt benne a megdöntésétől való állandó rémlátás és félelem. Az emberi tűrőképesség határát jóval meghaladó önkény és jogtiprás, – a társadalomban is érvényesülő „ok-okozat” törvényének megfelelően – szükségszerűen vezetett a forradalom és szabadságharc zászlajának megragadásához, az elkeseredésnek és kilátástalanságnak azon a hőfokán, amikor elszántsága, a leleselkedő, biztos halált is vállalni képes. Alig több mint egy század leforgása után másodszor is érteni kezdi a nemzet saját sorsát és talál rá példamutató feladatára Európa közepében, szabadságának jogos védelmére akkor is, amikor a világpolitika tökéletesen mással van elfoglalva, és tragikusan magáramarad. Szabadsághősök, ártatlan vértanúk, a nagykorúságot alattomosan megváró, késői, égreakiáltó halálos ítéletek kitörölhetetlenül vésődnek a nemzet emlékezetébe! Hogyan is lehetne ötven év képes arra, hogy lélekbemaró emlékeit – de szellemi tartalmának magasztos céljait – a társadalom tudatában elhalványítsa, vagy abból kitörölje, bármilyen tudatos szándék lenne is az, egy ellenséges szemlélet törekvésében. A jogos számonkérés azonban elmarad, ha csak – a felelősség tudatosításáig – terjedne is. Ez az oka a nemzet önmagával való, jelenidejű

meghasonlásának. A nemzetiprás gyalázatos munkájára léteznek közülünk valók, nem szükségesek hozzá sárosláncaltalpú szovjetorosz páncélosok!

Olvasnia kellene ezt az antológiát nem csak minden magyarnak, de a szomszédos népek nyelvére és a világnyelvekre is lefordítva, minden felelős politikusnak, egy történelmi horizontú, jövőbemutató gondolkodásmód tananyagaként. Órási feladat hárul a világ történészeire, pedagógusaira, akikre az ifjú nemzedék nevelését, történelmi szemléletének kialakítását bizzuk, hogy egy egyetemes, emberibb jövő tervezésének és megvalósításának vágyát és akaratát világszerte fölkelthesse. Hogy ne az égrekiáltó butaság és önkény, a jogtalan zsarnokság és a gaz vezesse ezt a világot, hogy emberi méltóságunkat embertársaink tiszteletbentartásával kiérdemelhessük, akár az északi-, akár a déli féltekén született is erre a Világra.

A szerkesztők és írók hagyománytisztelő munkáit elismerve és nagyrabecsülve, ajánlom a kötet méltó tanulmányozását kortársaimnak és mindazoknak, akik egy jövőbemutató világnézet kialakításán fáradoznak, legyen az a legkisebb feladatkörben is. Akik az emberiség sokezeréves tragédiáiból a történelmi tanulságot következetesen levonni képesek. Akik meggyőződéssel keresik, – talán Szent-Gály Kata lelkiületével – az emberibb választ a

JÖVŐ SZÁZADOK KÉRDÉSE-re

Temetőbe honosult a csönd...
és gyertyák fényében érik
érzelmeink bonyolult világa.
Szívünk mélyén
sóhajtva elremeg az emlék
és mélyen behatol
értelmünk táguló udvarába.

Mi tépdési húrjainkon a foszló elmúlást?
és milyen csírákból épül múltunkból a jövő?
Milyen korlátok mérik a lappangó kihívást?
s eléri-e nyomdokaink határát
egy születendő – igazabb – Érkező?

...és Babel tornya árnyékában
megértik-e egymást az emberek?
s egy szabad egymásratalálásban
elhallgatnak-e örökre majd a fegyverek?

KOINONIA TARTALOMJEGYZÉK

(szerzők szerint)

1958-2008 – 1-72.sz.

Adorjáni Dezső

Identitás és integráció a határon kívüli magyarság szemszögéből – 2003.59.sz.

Bándy György

A jubileumi év a szentség törvényében – 2001.54.sz.

A somorjai ev.egyházközség rövid története – 1995.41.sz.

Baranyai Csaba

Lelkészevangelizáció, Nagyveleg, Jer 7,1-11 – 2001.55.sz.

Bedők Pál

Régi jajkiáltás – 2004.64.sz.

Boleratzky Lóránd Dr.

Ordass és Mindszenty – 2004.62.sz.

Ordass Lajos – válogatott írások II. – 1999.49.sz.

Bolla Árpád

Hogyan tovább, EKME? – 2000.52.sz.

Bovet, Theodor

Lelkigondozók házassága – 1964.15.sz.

Böröcz Enikő

A lutheri teológia tartaléka az egyházvezetés számára – 2005.66.sz.

Csepregi András

A DT kritikája másképp – 2005.66.sz.

Cs. Szabó László

Keresztény vagy keresztyén? – 1965.19-20.sz.

Cseri Gyula

...mint akiknek nincsen semmijük... – 2007.71.sz.

Hinduk hódolata Krisztus előtt – 2006.69.sz.

Fabiny Tibor

A Luther-évről – amit még nem összegeztünk – 1984.29.sz.

Fasang Árpád

Igyekezzünk jóhiszeműen gondolkozni a kultúráról – 2002.57.sz.

Ferenczy Andrea

Lelkészevangelizáció Nagyveleg, Jer 15,19-20 – 2001.55.sz.

Ferenczy Péter (USA)

Kálmán Szabolcs cikke (hozzászólás) – 2006.67.sz.

Ferdinánd István

A teológia és filozófia viszonya – 2001.53.sz.

Az Übermensch – 2001.53.sz.

Gáncs Péter

Áhítat, Zsolt.103,2 – 2005.66.sz.

Akik Istent szeretik, minden javukra szolgál – 2003.61.sz.

Gémes István

- ...ha mindent megtettetek... – 1997.46.sz.
 ...mivel ez a szolgálatunk... (2Kor 4,1-7) – 2002.56.sz.
 A diakóniai teológia és bírálata – 2005.66.sz.
 Ajánlólevél – 2008.72.sz.
 A lélek halhatatlansága – 1962.9.sz.
 A lelkipásztor – megértő lény – 2000.52.sz.
 A Szentlélek az őskeresztény igehirdetésben – 2003.58.sz.
 A szorongó ember – Pál antropológiájának egyik elfelejtett szelete – 1996.43.sz.
 A teremtés kezdete óta – 1993.37.sz.
 A tudományos gondolkodás és a teol.tudomány – 1964.15.sz.
 Aki szétszórt, össze is gyűjt – 2006.69.sz.
 Apollós – 2006.68.sz.
 Az emigrációs igehirdetés alapproblémái – 1987.32.sz.
 Az igehirdetés mint hitünk védelme – 1961.6.sz.
 Babel tornya – 2007.71.sz.
 Balla Bálint: Szükösség – 2002.57.sz.
 Bibliográfia – 2003.60.sz.
 Bibliográfia II. – 2007.70.sz.
 Bosszúálló Isten? – Mit szól hozzá Jézus? – 2004.64.sz.
 Gyülekezetépítés a szórványban – 2006.67.sz.
 Hetven (Terray László) – 1993.38.sz.
 Idegesítő gondolatok – 1963.12.sz.
 Isten elsődleges ajándéka – 1994.39.sz.
 Jegyzetek 2Péter 1-hez – 1962.10-11.sz.
 Jegyzetek 2Péter 2-3-hoz – 1963.13.sz.
 Jézus családfájának problematikája – 1964.16.sz.
 Kettős állampolgárság – 2007. 70sz.
 Kiscsoportos kereszténység – út a jövő felé? – 1997.46.sz.
 Magy.evangélikusság külföldön 1978-ban – istentiszt.és ökuméne – 1978.25.sz.
 Menekültek között végzett igehirdetői szolgálatunk – 1958.2.sz.
 Mit adott a kereszténység a magyarságnak? – 2001.54.sz.
 Nem vagytok többé idegenek – 2003.61.sz.
 Őt Jézus-regény – Vajta Vilmos tolmácsolásában – 1998.48.sz.
 Pál és az idő – 1999.50.sz.
 Pál missziója – 2005.65.sz.
 Párbeszédkísérlet a „diakóniai teológiával”. – 1980.26.sz.
 Szabadság – szolgaság? (Gal 5,1+13) – 2003.59.sz.
 Számadás és előretételezés – 2001.55.sz.
 Századunk és a protestant. (A diak.teol.marxista kiértékelése) – 1982.27.sz.
 Utas vagyok e világban – 2001.53.sz.

Gémes Márton

- Ki a lovas? (José J.Veiga brazil íróról) – 1994.39.sz.

Gémes Pál

- A „más” Isten gyermekei – 2003.61.sz.
 Barth Károly és a magyar egyházpolitika – 2005.66.sz.
 Mire jó a „haragvó Isten”? – 2004.64.sz.
 Új utak a konfirmandusoktatás terén – 2001.54.sz.
 Visszatekintés – 16 év után – 2000.52.sz.

Glatz József

- A keresztségről – 2001.54.sz.
 Az egyház szerepe és feladatai az emigrációban – 1963.13.sz.
 Előszó (Ferdinánd István) – 2001.53.sz.
 Evangélikus identitásunk – 2000.52.sz.
 Mi az igazság? – 1997.45.sz.

Reggeli áhítat (Mt 28,16-20) – 2001.54.sz.
 Söderblom – Stockholm, 1925 – 2006.67.sz.
 Trója és a Biblia – 2004.64.sz.
 Új köntös – 2003.61.sz.

Görög Hajnalka

Az értelmes élet tükre – erdélyi templomok kazettás mennyezetei – 2004.62.sz.

Hafenschér Károly Dr.

A kereszti teológiájának esélyei a poszt-modern társadalomban – 1999.49.sz.

Hulej Enikő

Elhivatásunk kommunikációra szól – 2003.61.sz.

Ifj. Fabiny Tibor

Küzdelem a lutheri teológia érvényesüléséért – 2005.66.sz.

Ifj. Joób Olivér

Életünk válságai és a lelkigondozás – 2003.61.sz.
 Erő az erőtlenségben – 2001.54.sz.
 Ifjúsági lelkész voltam – 2006.67.sz.

Ifj. Pohóczky Béla

Bornemisza Péter – 2006.67.sz.

Isó Dorottya

Áhítat, 1Kor 3,9-15 – 2005.66.sz.
 Lelkészevangelizáció Nagyveleg, Jer 23,1-6 – 2001.55.sz.

Isó Zoltán

Egy utazás maradandó élményei – 2005.66.sz.

Ittész Gábor

A DT első hazai bírálata – 2005.66.sz.

Ittész János

Áhítat, Fil.3,9-15 – 2005.66.sz.
 Európa lelke – a Lélek Európája – 2003.59.sz.

Ivarsson, Henrik

Gyülekezeti felelősség – gyülekezeti szolgálat – 1967.23-24.sz.

Jakab Attila Dr.

A pasztorális levelek egyházszervezeti modellje – 2004.62.sz.

Joób Olivér

A „Szentek közössége” – 2000.51.sz.
 A gonosz az életünkben – 2001.54.sz.
 Az egyén bizonyágtétele – 2000.52.sz.
 Az ember megbízatása – 1997.45.sz.
 Felsőbb osztályban – 2006.67.sz.

Kálmán Attila

Mozaikok a magyar oktatás 1000 évéből – 2001.53.sz.

Kálmán Szabolcs

Találkozásom 45 év után az otthonnal – 2005.65.sz.

Katkó Gusztáv

Bodrogközi krónikás emlékek – 2004.64.sz.

Kelemen Erzsébet

Külf. magyar ev. története Ausztriában – 1978.25.sz.
 Villáminterjú – 2003.61.sz.

Kiss Jenő Dr.

Az evang.hirdetése és az anyanyelv – 2008.72.sz.
 Mit kíván a magyar nemzet? – 2007. 70.sz.
 1956-ról – ötven év távlatából – 2006.69.sz.

Koltai Rezső

Külf.magyar ev. története Skandináviában 1956 után – 1978.25.sz.
 Rm 13,1-7 írásmagyarázati kérdései – 1963.14.sz.

Kótsch Lajos

Külf.magyar ev. története Németországban – 1978.25.sz.

Köberle, Adolf

Lelkigondozók lelkigondozása – 1963.14.sz.
 Lelkigondozók lelkigondozása III. – 1964.15.sz.
 Lelkigondozók lelkigondozása IV. – 1964.16.sz.
 Lelkigondozók lelkigondozása V. – 1964.17-18.sz.
 Lelkigondozók lelkigondozása VI. – 1965.19-20.sz.

Lampérth Gyula Dr.

Merre visz az út? (Zsinati ülésszakok) – 1999.50.sz.

Leskó Béla

A dél-amerikai és argentinai magy.ev. egyháztört.írás problémái – 1978.25.sz.
 Ablaknyitás Dél-Amerika felé: Argentína – 1962.10-11.sz.
 Gyülekezetünkről – 1962.10-11.sz.
 Ósi hitvallások időszerű üzenete – 1959.4.sz.
 Sok nyelv – egy egyház – 1963.12.sz.

Makoviczky József Dr.

A „szlovákiai Wallenstein” – 2007.70.sz.
 Mi közünk Szt.Erzsébethez? – 2007.71.sz.

Mesmer Ottó

Hol van Sziget? – 1997.45.sz.

Molnár Rudolf Dr.

A finn keresztyénség jellegzetes vonásai – 1959.4.sz.
 Luther Finnországban – 1961.5.sz.

Molnár Veress Pál

A herrnhutiak és ami előttük volt – 2001.54.sz.
 Soha nem késő elismerés – 2003.61.sz.

Muntág Andor

Evzáró. Tudom.konf.Lutherről a Magy.Tudom.Akadémián – 1984.29.sz.

Özv. Ruzsa Istvánné

Nt.Ruzsa István első magy.ág.h.ev. amerikai lelkész életrajza – 2004.63.sz.

Pátkai Róbert

A civil társadalom, az állam és az egyház viszonya – 2003.59.sz.
 A diakóniai teológia nyugati megítélése – 2005.65.sz.
 A hit mint személyes tapasztalat – 1961.5.sz.
 A nyugati magyarság jövője – 2003.58.sz.
 A pápaság – korunk pápái – 2006.69.sz.
 Analízis vagy rágalmasz? – 1983.28.sz.
 Az egyház jövője – a jövő egyháza – 2001.54.sz.
 Egyházunk utazó nagykövete – 2001.54.sz.
 Emlékezés George Bell chichesteri püspökre – 1997.45.sz.
 Intéző Bizottsági jegyzőkönyvek – 1966.21-22.sz.
 Külf.magyar ev. története Angliában – 1978.25.sz.
 Magyar evangélikusság külföldön 1978-ban – közös problémák – 1978.25.sz.

Magyarok Angliában – 2007. 70.sz.
Szembefordulás a múlttal – 2003.61.sz.
Vajta Vilmos magyarnyelvű szolgálata – 2005.66.sz.

Pesch, O.H.

Hat tétel az ökuménéről – 2006.69.sz.

Petri, Olaus

Confessio, a svéd liturgiából – 1966.21-22.sz.

Pósfay György Dr.

A gyümölcs – 1961.5.sz.
A szétszórtságban élők közt végzett munka – 1997.45.sz.
Ablaknyitás Európa felé: Svédország – 1962.10-11.sz.
Az amerikai ev.egyház története III. – 2002.57.sz.
Az amerikai ev.egyház történetének vázlata I. – 1995.41.sz.
Az amerikai ev.egyház történetének vázlata II. – 1996.42.sz.
Az egyház univerzalitása Luther tanításában – 1992.36.sz.
Egy találkozási pont – 2000.52.sz.
Emlékeim Vajta Vilmosról – 2005.66.sz.
Isten emberei – távol a szülőhazától – 1958.1.sz.
Isten emberei – távol a szülőhazától – 1958.3.sz.
Isten emberei távol a szülőhazától – 1997.46.sz.
Külf. magyar ev. története Skandináviában 1956-ig – 1978.25.sz.
Luther viszonya a Szentíráshoz – 1995.40.sz.
Személyes egyháztörténet – 2007.71.sz.
Személyes egyháztörténet II. – 2008.72.sz.
Tanulmányok a magyarorsz. hitvallások történetéből – 2003.61.sz.
Tizenkét év mérlege – 1966.21-22.sz.
Törvény és evangélium az igehirdetésben – 1962.9.sz.
Visszapillantó tükör – 1998.48.sz.

Puky Ákos

Magyar teológiai szeminárium Argentínában – 1962.10-11.sz.

Ritter Lajos Dr.

Gondolatok – 50 év, 1956-2006 c. antológia olvasása közben – 2008.72.sz.

Rusznay Dezső

Évzáró jelentés az 1993.évről – 1997.45.sz.
Hirdessétek Isten üzenetét – 2001.55.sz.
Igehirdetés – 2000.52.sz.
Oldd le sarudat! – 2003.61.sz.
Sajógömöri mozaik – 2007. 70.sz.

Schlinck/Pósfay György

Az Ágostai Hitvallás ökuménikus jellege – 2001.55.sz.

Seres Zsuzsanna Dr.

Gondolatok a kalákáról – 2007.71.sz.

Siegmund-Heineke Eszter

Románkori gyöngyszem Erdélyben – 2002.57.sz.

Soós Mihály

Az istentiszteleti rendtartás megújulásának kérdése – 1986.31.sz.

Söderblom, Nathan

A hittudományi kar hallgatóihoz – 1966.21-22.sz.

Szabó Zoltán

A teremtésbeni kinyilatkoztatás és az ember – 1963.13.sz.
A kinyilatkoztatás és az ész – 1962.10-11.sz.

Szebik Imre

A belső megújulás feltételei – 1999.50.sz.

Szedlák Tibor

Személyiség, csoport, egyház – 2007.71.sz.

Szelényi Pál

Korálkönyvünk harmóniai alkatáról – 2002.56.sz.

Szennay András

A Luther-probléma korunk katolikus kutatóinak megvilágításában – 1963.12.sz.

Szépfalusi István

A keresztyén ember az államban – 1963.14.sz.

Az imádság formája és jelentősége a lelkész életében és lelkigond. –1961.6.sz.

Ezt tettétek értem? – 1967.23-24.sz.

Fényképes krónika – 1998.47.sz.

In memoriam Nagy József – 1964.17-18.sz.

Jegyzetek egy híradás margójára – 1963.13.sz.

Szolgatársaink voltak – 1962.10-11.sz.

Zsinati felszólalás – 1962.8.sz.

Szigethy Sándor

A svéd általános iskola tanterve vallásoktatási fejezete – 1967.23-24.sz.

Az állami ateizmus országában – 2002.57.sz.

Az imádkozás pszichológiája – 1998.47.sz.

Igehirdetés pünkösöd ünnepén – 2001.54.sz.

Külf.magyar ev. története Skandináviában 1956 után – 1978.25.sz.

Objektív vallásoktatás? – 1966.21-22.sz.

Temetési prédikáció – 2000.52.sz.

Természettudomány és hit? –2003.61.sz.

Vallás és humor? – 2006.67.sz.

Szilas Attila

Rögtön cselekedett! – 2003.61.sz.

Szöllősy Pál

Terray László és a svájci magyar protestánsok – 2003.61.sz.

Sztehló Gábor

A Magy.Ev.Egyh. diakóniai munkája az utolsó tíz esztendőben – 1962.8.sz.

Tempfli Imre Dr.

Mit adott a kereszténység a magyarságnak? – 2000.51.sz.

Terray László

...ahova nem akarod... – 1997.46.sz.

...nem hiábavaló... – 1998.47.sz.

„A munkaadó sürget” – Gisle Johnson arcképéhez – 2001.54.sz.

Állam és egyház a mai Magyarországon – 1983.28.sz.

Bibliográfia 1948 július-1993 október – 1993.38.sz.

Curriculum vitae – 1993.38.sz.

Egyháztört. jegyzetek (Söderblom, Mikko Jaskari, finn, norvég énekek) 1985.30.

Kiegészítés Vajta Vilmos bibliográfiájához – 1999.50.sz.

Misszió és hitvallás – 1997.44.sz.

Norvég ácsból magyar nemes – 2000.52.sz.

Ordass Lajos bizonyágtételének visszhangja külföldön – 2002.56.sz.

Ünnepi köszöntés (Vajta V.) – 1978.25.sz.

Thiede, C.P.

Evangélium és régészet – 2006.69.sz.

Thiering Etelka

Gondolatok G.I. „Színlátás” c.könyvéről – 2004.64.sz.

Ujszászy Kálmán

Három fáklým ég (főgondnoki székfoglaló) – 1965.19-20.sz.

Vác Elemér

Külf.magyar ev. története Argentínában – 1978.25.sz.

Vajta Vilmos Dr.

A „lundi teológia” a múltban és a jövőben – 1992.35.sz.

A menekültek lelkigondozása mint ökumenikus probléma – 1958.1.sz.

A vigasztaló Isten szolgálatában – 1961.6.sz.

A vitatott diakóniai teológia – 1983.28.sz.

Az egyház és az egyház egysége – 1967.23-24.sz.

Az egyházak közös felelőssége az evang. mai hirdetéséért – 1966.21-22.sz.

Az egyházi szolgálat – 1958.3.sz.

Az ev. és a ref. egyház viszonya – 1986.31.sz.

Az író könyörgése – Lars Ahlin emlékére – 1998.47.sz.

Az istentiszteletről – 1998.48.sz.

Bibliographie – Beiheft zur 1988.33.sz.

Luther-jubileum az ökuméné távlatában – 1984.29.sz.

Maradandó városunk – 1963.12.sz.

Mintaképünk: Krisztus ma – 1963.13.sz.

Nyomtatásban megjelent munkáinak jegyzéke – 1988.33.sz.

Ökumenikus tapasztalatok – 1990.34.sz.

Szentlélek közössége – 1958.1.sz.

Szolgálatunk – 1961.5.sz.

Terray László írásai – 1993.38.sz.

Varga Pál

A keresztény egység kérdése az Újszövetségben – 1998.47.sz.

Nyugat-európai ev. és ref. énekeskönyvek – 2001.54.sz.

Veiga, José J.

A Gép – 1994.39.sz.

Veöreös Imre

Mi azt reméltük – néha leszáll a köd – igehirdetés – 1963.12.sz.

Weisz Jenő

Álmodni merni kell! – 1998.47.sz.

JUBILEUMOK

Ad multos annos – Pátkai Róbert 70 éves – 2000.52.sz.

Ad multos annos!- Terray László 80 éves – 2003.61.sz.

Gémes István 70 éves – 1997.45.sz.

In memoriam Vajta Vilmos – 1998.48.sz.

Pósfay György 80 éves – 2001.54.sz.

Ünnepi üdvözet Vajta Vilmosnak – 1978.25.sz.

KÉMELM

KÉMELM jegyzőkönyv: 1966.21-22.sz. – 1963.14.sz. – 1962.9.sz. – 1962.8.sz.

Sajtónyilatkozat a KÉMELM 1966-strassburgi üléséről – 1966.21-22.sz.

Szolgatársaink Dél-Amerikában – 1962.10-11.sz.

Teológusaink – 1964.15.sz. – 1963.14.sz. – 1963.13.sz. – 1963.12.sz.

KOINONIA

1964.15.sz. – 1963.14.sz. – 1962.9.sz.

A KOINONIA első 30 számában megjelent cikkek jegyzéke – 1986.31.sz.

Elszámolás: 1964.17-18.sz.
 Epilógus (KOINONIA története) – 1990.34.sz.
 Hírek: 1967.23-24.sz. – 1966.21-22.sz. – 1965.19-20.sz. – 1964.16.sz. –
 Tartalomjegyzék – 1958-2008 – 2008.72.sz.

EGYÉB

„Egyház a szocializmusban” – 1983.28.sz.
 A hálás ösztönző – 1998.48.sz.
 A METT állásfoglalása (2003.5.14) – 2003.59.sz.
 Az osztrák ev.egyh. határozata a magyar lelkipozícióról – 1962.8.sz.
 Dawkins istene – 2008.72.sz.
 Dr.Ferdinánd István életrajza – 2001.53.sz.
 Ecce homo – mi az igazság? – 1962.9.sz.
 Egyházi szolgálatunk nemzeti ünnepeinken – 1963.13.sz.
 Evangélium és igehirdetés – 1964.17-18.sz.
 Haragvó Isten? – Hozzászólások és kritika – 2005.65.sz.
 Hazai tükör – 2003.59.sz.
 Helyesbítés – 2001.55.sz.
 Ignác levele az efezusiakhoz – 2006.69.sz.
 Kolozsvár – Nagyvárad – 1994.39.sz.
 Köszöntjük díszdoktorainkat – 1963.14.sz.
 Külf.magyar ev. története az Egyesült Államokban – 1978.25.sz.
 Lejárt a kaláka ideje? – 2007.71.sz.
 Luther sekrestye-imádsága – 1959.4.sz.
 Modern stratégia? – 2008.72.sz.
 Népünk szaporodásának csökkenéséről – 1962.10-11.sz.
 Nyilatkozat a Magyarországi Ev.Egyház vezetőitől – 1983.28.sz.
 Sajtó alatt: az új Agenda és „Mit cselekedjünk?” – 1963.12.sz.
 Tíz cikk az egyház szabadságáról és szolgálatáról – 1963.14.sz.
 Visszapillantó tükör – 2007.71.sz.

DOKUMENTUM

Káldy Z.válasza a Nemzetörnek – Tanérvzáró a bp.Ev.Teol.Akadémián –
 Csökken a vallásoktatásra járók száma – 1967.23-24.sz.
 Dezséry László: Egy képviselő naplójából – 1964.17-18.sz.

MEGJELENT KIADVÁNYOKRÓL

2002.56.sz. – 1967.23-24.sz. – 1965.19-20.sz. – 1964.17-18.sz. – 1964.16.sz. –
 1964.15.sz. – 1963.13.sz. – 1963.14.sz. – 1962.10-11.sz. – 1962.9.sz. –
 1962.8.sz. – 1961.6.sz.

VERSEK

Arany János: Magányban – 1964.17-18.sz.
 Benjámin László: Vanitatum vanitas – 1964.17-18.sz.
 Gát István: Maradj velem – 1963.12.sz.
 Illyés Gyula: Számadó – 1963.13.sz.
 Kaj Munk: Mesterem, te töviskoronás – 1958.1.sz.
 Kodály Z.: Psalmus Hungaricus – 1967.23-24.sz.
 Kovácsné Páll Rózsa: Vándor prédikátor éneke – 1958.3.sz.
 Pilinszky János: Agonia christiana. – 1965.19-20.sz.
 Sik Sándor: 23.zsoltár – 1962.8.sz.
 Sik Sándor: Ments meg Uram – 1963.14.sz.
 Soós Z.: Aggódnak érted – 1967.23-24.sz.
 Szent-Gály Kata: Jövő századok kérdése – 2008.72.sz.
 Weöres Sándor: Vonj sugaradba – 1962.9.sz.